

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

26E JAARGANG

WOENSDAG 2 JULI 1941

No. 1328

COMMISSIE VAN REDACTIE:

J. G. Koopmans, P. Liefstinck, N. J. Polak, J. Tinbergen
en F. de Vries.

Secretaris van de Redactie: M. F. J. Cool.

Redactie en Administratie: Pieter de Hoochweg 122, R'dam-W
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408 (ten name van
„Economisch-Statistische Berichten”).

Abonnementsprijs voor het weekblad, waarin tijdelijk
is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht,
franco p. p. in Nederland f 21* — per jaar. Buitenland en
koloniën f 23. — per jaar. Abonnementen kunnen met elk
nummer ingaan en slechts worden beëindigd per ultimo van
elk kalenderjaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en
leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen
het weekblad gratis en genieten een reductie op de verdere
publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de Administratie.

Advertenties voorpagina f 0.50 per regel. Andere pagina's
f 0.40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief.

INHOUD.

	Blz.
De groei van den Amerikaanschen goudvoorraad door Mr. J. van Calen	402
Huurdersbescherming door Jhr. Mr. C. M. O. van Nispen tot Sevenaer	403
Discontoverlaging	406
Gegevens over het kampwerk voor jonge menschen door Meyer de Vries	407
Overheidsmaatregelen op econo- misch gebied	410
Maandcijfers	
Emissies in Juni 1941	411
Statistieken.	
Bankdisconto's — Wisselkoersen — Bankstaten	411—412

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De geldmarkt volhardt in de tendens van gestadige ver-
ruiming, veroorzaakt door de toevoering aan de markt
van steeds nieuwe middelen als gevolg van het oploopen
van de buitenlandsche wisselportefeuille van De Neder-
landsche Bank. De financiering van de schatkistbehoeften
kan aldus meer en meer naar de open markt worden ver-
legd, zoodat de post „rechtstreeks bij de centrale bank on-
dergebracht papier” geleidelijk terugloopt. De verlaging
van het wisseldisconto van De Nederlandsche Bank kan
men in dit verband zien als een manifestatie van die ge-
wijzigde geldmarktverhoudingen. Overigens heeft deze
maatregel op de markt uiteraard geen invloed gehad.
De vaststelling van het disconto, waartegen de agent van
de schatkist papier afgeeft, is in de afgelopen weken
een op zichzelf staande factor geweest, die met de hoogte
van het bankdisconto geen rekening hield. Blijkbaar heeft
men het thans wenschelijk geoordeeld, de marge tusschen
bank- en marktrente te verkleinen.

De weekstaat van De Nederlandsche Bank, toevallig pre-
cies per den laatsten dag van het halfjaar, vertoont
eenige ultimospanning, die wel van tijdelijken aard zal
zijn. Behalve de gebruikelijke stijging van het papier op
het buitenland en de diverse rekeningen debet vertoont
deze staat ook een toeneming van disconto's (schatkist-
papier) en beleeningen.

Op de obligatiemarkt, waarvan wij in ons vorige over-
zicht reeds konden vermelden, dat de stemming uitge-
sproken vast was, heeft die tendens zich deze week nog
in versterkte mate voortgezet. De 3—3½ pCt. Nederland,
die de week opende op 90½, sloot op 91½, waarmede vrij-
wel de hoogste koers van dit jaar is behaald. Ook de overige
obligatiesoorten waren vast. De nieuwe 4 pCt. leening 1941
kwam van 98 7/8 op 99 1/16 pCt. en de 4 pCt. Nederland
1940 II zonder belastingfaciliteit steeg tot boven de 98
pCt. Aldus is de reactie op de obligatiemarkt, die zich
eenigen tijd geleden openbaarde, toen de geruchten inzake
een nieuwe consolidatieleening de ronde deden — een
daling, die overigens, zooals wij destijds reeds hebben
opgemerkt, binnen zeer enge grenzen bleef — niet alleen
weer ingehaald, doch is het voordien geldende koerspeil
zelfs belangrijk overschreden. De langlopende 3 pCt.
Nederland 1937 staat nu op een rendementspeil van rond
3½ pCt.

Konden wij van de aandelenmarkt in ons vorig overzicht
reeds zeggen, dat de nieuwe week begon met een vaste
stemming, deze tendens heeft zich, afgezien van een lichte
reactie tusschentijds, kunnen handhaven. De laatste beurs-
dag van de week gaf voor verschillende aandelen weer
flinke koersstijgingen te zien. De betere stemming gold voor
vrijwel alle waarden, zowel hoofdfondsen als minder
courante. Indische aandelen gaven bij de vaste tendens
den toon aan. Aandelen H.V.A. b.v., die de week open-
den op 400 (na 385 slot vorige week), monterden tot 415.
Ook de binnenlandsche industriele waarden, waarvan voor-
al de hooger genoteerde in de voorgaande weken een veer
hadden moeten laten, waren over het algemeen zeer vast
gestemd. De omzetten waren nog steeds niet groot, maar
het was toch niet alleen meer de daghandel die opereerde;
ook het publiek kocht weder in bescheiden mate.

DE GROEI VAN DEN AMERIKAANSCHEN GOUDVOORRAAD.

In Economisch-Statistische Berichten van 4 Juni j.l. geeft Prof. Van der Valk een belangwekkende analyse over het goudvraagstuk in de Vereenigde Staten¹⁾. De goudvoorraden zijn daar reeds gestegen tot 75 à 80 pCt. van den wereldgoudvoorraad en alles wijst er inderdaad op, dat die goudschat nog verder zal aangroeien: Amerika is thans vrijwel het eenige land, dat goud aankoopt, in ieder geval de eenige goudkooper van beteekenis. Practisch gesproken gaat al eenige jaren de geheele goudproductie der wereld naar Uncle Sam, die daarvoor in Fort Knox een versterkte opslagplaats heeft ingericht.

Prof. Van der Valk heeft een interessante uiteenzetting gegeven van de oorzaken van dien goudstroom naar de Vereenigde Staten. Als voornaamste noemt hij: de actieve handelsbalans, het terugtrekken van Amerikaansche beleggingen uit het buitenland, den aankoop door buitenlanders van Amerikaansche fondsen en het plaatsen van gelden à depositum in de Vereenigde Staten, en tenslotte de herwaardeering van den eigen goudvoorraad in 1934. Is, zoo vraagt de hooggeleerde schrijver na een zorgvuldige analyse van deze factoren, Amerika nog wel een crediteurenland, of is het mogelijk, dat dit land een debiteurenland met den grootsten monetair goudvoorraad is geworden?

Het geheele vraagstuk is interessant genoeg om van verschillende zijden te worden bekeken, al moet men bij eventueele conclusies in aanmerking nemen, dat wij thans geen van allen ook maar in de verste verte weten, onder welk economisch systeem wij gezamenlijk na den oorlog zullen moeten trachten de brokstukken van ons internationaal economisch verkeer weer op behoorlijke wijze in elkander te zetten. Maar het is van zeer groot belang te geven van hetgeen tot die ongekende toeneming van den Amerikaanschen goudvoorraad heeft geleid.

Prof. Van der Valk heeft m.i. geen eigenlijke verklaring gegeven. Hij heeft nauwkeurig onderzocht, uit welken hoofde goud naar de Vereenigde Staten is gevloeid, maar ons niet laten zien, waarom dit juist goud was — waaraan de Vereenigde Staten na 1934 toch zeker geen behoefte hadden — en niet andere goederen. Indien men tegenover elkander stelt den goudinvoer (netto) en de saldi van de goederen- en dienstenbalans, van de kapitaal-, fondsen- en deposito-beweging, doet men feitelijk niet anders dan een boekhoudkundige recapitulatie opstellen van de debet- en creditposten van de zgn. betalings- of vorderingenbalans; dat deze „klopt” vloeit uit het begrip balans voort!

De beteekenis der devaluaties op goudbewegingen en goudproductie.

E. A. Goldenweiser, wiens artikel in het Federal Reserve Bulletin van Januari 1940 door Prof. Van der Valk wordt geciteerd, noemt de goudinfiltratie het resultaat van een complex economische invloeden, zooals de ontwikkeling in en buiten de Vereenigde Staten, politieke onzekerheid in Europa, herbewapeningsprogramma's (wat op zichzelf weer den trek naar den dollar verklaart, maar nog niet waarom speciaal zooveel goud naar de Vereenigde Staten vloede) en tenslotte ook: de algemeene verhooging van den monetair goudprijs over de geheele wereld, dus de devaluatie der verschillende valuta's. Deze hoogere prijzen voor goud (in de nationale munteenheden) zijn, zoo voegt Goldenweiser hier aan toe, belangrijk, omdat zij hebben geleid tot een toegenomen goudproductie en het aan vreemde landen mogelijk hebben gemaakt groote hoeveelheden goud naar de Vereenigde Staten te zenden,

¹⁾ Prof. Dr. H. M. H. A. van der Valk, Het goudvraagstuk van de Vereenigde Staten in een nieuwe belichting.

zonder dat hierdoor hun goudreserves daalden tot een punt, waarop zij tot deviezenrestricties moesten overgaan.

Ik geloof, dat de invloed van dezen factor, i.c. de devaluatie der valuta's, op de goudproductie, en daardoor op de monetair goudvoorraad, in de eerste plaats de Vereenigde Staten, de moeite waard is om daar even bij stil te staan. Wellicht kan deze factor eenig licht verschaffen over enkele punten, welke Prof. Van der Valk signaleert. Zoo b.v. de stijging van den goudvoorraad in Engeland bij een passieve handelsbalans, in de Vereenigde Staten daarentegen bij een actieve handelsbalans. Het laatste punt zal niet velen verbazen: de protectionistische politiek van de Vereenigde Staten strekte immers tot het weren van goederen; aan den goudinvoer werd daarentegen geen, enkele hinderpaal in den weg gelegd — behalve misschien, zoo zou men kunnen zeggen, de langdurige onzekerheid of de Amerikaansche schatkist zoo noodig goud zou afstaan, dus of men het goud eventueel uit Amerika terug zou kunnen krijgen — zoodat het begrijpelijk is, dat men de Vereenigde Staten goud zond in plaats van andere goederen. Colbert bepleitte reeds een protectionistische politiek om de goud- en zilvervoorraden te verhoogen. Daar kwam nog iets bij: niet alleen belemmerde men in de Vereenigde Staten den goudinvoer in geen enkel opzicht, maar men verhoogde tevens den goudprijs door de politiek van drukken van den dollarkoers, in 1934 gevolgd door een wettelijke devaluatie van den dollar door verhooging van den officieelen goudprijs van \$ 20,67 tot \$ 35 per ounce.

Ik wil er nu niet over strijden, welke factor van het grootste gewicht is geweest; het is steeds moeielijk den goudinvoer invloed van verschillende factoren te bepalen. Goldenweiser wijst de simpele verklaring, dat Amerika meer voor het goud betaalde dan andere landen, terug met de bewering, dat de prijs van het goud, uitgedrukt in dollars of een andere valuta, dezelfde is over de geheele wereld; een ounce goud kan — of liever kon — in Engeland of Frankrijk voor evenveel ponden of francs worden gekocht en verkocht als men in ruil voor \$ 35 kon krijgen, en de valuta-arbitrage zorgde er wel voor, dat het goud in de duurste markt werd verkocht. Afgescheiden van de vraag, of er werkelijk een dergelijk goudverkeer bestond, kan men hierop antwoorden: dan moet Amerika toch de hoogste markt voor het goud geweest zijn, want de goudstroom heeft zich sedert de devaluatie van den dollar vrijwel onafgebroken naar Amerika gericht — met een kleine aftakking naar ons land, toen ook wij, in September 1936, den goudaankoopprijs verhoogden. Dat de toeneming van den goudvoorraad in Engeland eerder plaats had dan in de Vereenigde Staten, behoeft in het licht van het bovenstaande niet te verbazen. Engeland verhoogde immers twee jaar vroeger dan de Vereenigde Staten den goudprijs, namelijk in September 1931. Evenmin behoeft het te verwonderen, dat Engeland, niettegenstaande zijn passieve handelsbalans, goud zag toevloeien: men behoeft hierbij niet te denken aan Britsche vorderingen uit anderen hoofde op het buitenland; het feit alleen, dat Engeland méér voor goud ging betalen, moet reeds een prikkel tot goudinvoer zijn geweest, welke nog versterkt werd, doordat, nevens die goudprijsverhooging, Engeland in het voorjaar van 1932 overging tot een protectionistische politiek, dus tegelijkertijd den goedereninvoer trachtte te verminderen.

Laat ons echter de vraag, of het eene land „te veel”, of het andere „te weinig” heeft gedevalueerd tegenover andere landen, in het midden laten. Een onmiskenbaar feit is het evenwel, dat de landen, die tot deze politiek zijn overgegaan, er een oogenblikkelijk handelsvoordeel tegenover het buitenland mee hoopten te bereiken, wat het beste lukte, als men de goudpremie boven die in andere landen stelde.

Men heeft zich toentertijd geen of niet voldoende reenschap gegeven van de gevolgen hiervan voor de goud-

productie. Het is wel tekenend, dat Goldenweiser in de officieele publicatie van de hoogste Amerikaansche monetaire instantie pas in 1940 die gevolgen — en dan nog maar terloops — heeft aangeroerd.

Toch zal men, wil men de resultaten van de devaluatiepolitiek volledig nagaan, ook aan dezen invloed aandacht moeten wijden: niet alleen wegens de stijging van de goudproductie, maar ook wegens de monetaire invloeden daarvan. Want wat was het gevolg van die gestegen goudproductie? Dat men hoe langer hoe meer geld creëerde, móest creëren; want het geproduceerde goud vloede — móest vloeien — naar de valuta-instanties, terwijl de tegenwaarde er van een vordering op de centrale bank werd. Dit is het groote verschil met import van andere goederen, die aanleiding geven tot verdere economische activiteit; iets, wat goud op zichzelf niet doet. Men heeft daardoor in de landen, die den goudstroom naar zich zagen richten, te kampen gehad met „sterilisatiemoelijkheden”. In Engeland en in ons land is dit misschien in mindere mate het geval geweest, doordat men monetair den ouden goudprijs handhaafde en de goudaankopen direct financierde door uitgifte van schatkistpapier; in de Vereenigde Staten heeft men getracht te steriliseeren door verhooging van de verplichte kasreserves der banken. Het geval toont een onmiskenbare gelijkenis met het befaamde vraagstuk der „zwevende koopkracht”, dat thans velen bezig houdt. Beide situaties zijn ontstaan door willekeurige creatie van geld, waar het economisch leven noch om vroeg, noch behoefte aan had, dat geen vergroting van de beschikbare hoeveelheid goederen bracht, en dat een „inflationistischen” invloed zou kunnen oefenen, welken men, op meer of minder doeltreffende wijze, trachtte te neutraliseeren.

Het internationale vluchtkapitaal.

Maar deze creatie van geld en geldvorderingen heeft voorts ook in groote mate bijgedragen tot de vorming van het zgn. „vluchtkapitaal”. Dit is een phenomeen, dat alleen kon ontstaan, dank zij die „zwevende” kapitalen, die door de gevolgde valutapolitiek in goud waren belegd en die door de rechthebbenden dus niet in goederen konden worden omgezet. Men begrijpe dit goed: iedere rechthebbende kon er persoonlijk wel goederen voor kopen, maar dan werd het bestedingsvraagstuk eenvoudig verschoven naar een ander. Doordat er slechts goud tegenover stond, opgeborgen in de diepste en donkerste kluizen der valuta-instanties, was er, economisch, geen andere belegging mogelijk; deze kapitalen waren dus voorbestemd om te blijven dwalen van de eene bank naar de andere, van het eene land naar het andere.

Men zal dit misschien nog beter begrijpen, wanneer men zich even voorstelt, wat internationale belegging eigenlijk beteekent: nl. dat men in een ander land goederen en diensten beschikbaar stelt, bijv. voor den aanleg van spoorwegen. Op deze wijze heeft ons land in de vorige eeuw zeer veel kapitaal in de Vereenigde Staten belegd. Maar was dit ook het geval, wanneer de laatste jaren iemand dollars kocht? Geenszins. Noord-Amerika vroeg geen buitenlandsch kapitaal; het belemmerde zelfs den import van goederen, behalve van goud, waarvoor het bovendien een premie ging betalen. De door de devaluatiepolitiek van andere landen, in de eerste plaats Engeland, reeds geschapen „zwevende” geldkapitalen waren nu een prachtig object, dat nu hier, dan daarheen kon „vloeien”. In werkelijkheid „vloede” er echter niets, althans geen werkelijk kapitaal: er vonden slechts overboekingen plaats van de eene bankrekening op de andere. Ten hoogste werden wat ponden- of dollarbiljetten naar het buitenland gezonden. De valuta-instanties waren de tegenpartij bij deze „kapitaalbewegingen”; zij opereerden hiertoe met het goud.

Het spreekt vanzelf, dat een goed geleid bankwezen deze saldi met een argwanend oog moest beschouwen;

het was „bad money”, — ook naar zijn oorsprong! — dat voor 100 pCt. liquide moest worden gehouden. In vroeger tijden, onder den gouden standaard, zou dit verder geen probleem hebben opgeleverd. Die saldi vormden een verplichting in goud, die dus door goud kon worden voldaan. Heeft men echter den gouden standaard verlaten, dan worden dit verplichtingen in de eigen valuta; wegtrekking van die saldi beteekent dan dus een aanbod van die valuta. Men kan dit aanbod trachten te compenseren door uitvoer, waarvoor men in de eerste plaats aan goud-export denkt. Maar dan is men afhankelijk van de omstandigheid, dat er dan tenminste één land moet zijn, dat bereid is goud aan te kopen. Amerika is thans het eenige land, dat zulks doet. Slechts het feit, dat Amerika de grootste belanghebbende is bij goud, geeft eenigszins een waarborg, dat dit land daarmee zal voortgaan.

Slotbeschouwing.

Zal Amerika er na den oorlog in slagen zijn overtolligen goudvoorraad te doen verminderen? Dit hangt van tal van factoren af, welke wij thans nog niet kunnen nagaan, laat staan beoordeelen. Een middel zou men misschien kunnen zien in kapitaalexport op groote schaal, hoewel kapitaalexport op zichzelf nog geen gouduitvoer impliceert. Het is mogelijk, dat hierdoor een deel van den goudschat zal afvloeien. Dit zal dan mogelijk zijn in den vorm van „stabilisatieleeningen”, zooals wij na den wereldoorlog ook hebben gekend aan België, Duitschland en andere landen, die genoodzaakt waren hun goudvoorraad te versterken of een nieuwen te vormen, om aan het internationale verkeer op de basis van den gouden standaard deel te kunnen nemen. Men zou kunnen zeggen, dat die landen een nieuwe „internationale kas” moesten vormen. Maar dit bedrag zal niet zeer groot zijn in verhouding tot hetgeen Amerika aan goud gaarne kwijt zou willen raken. Men vergete niet, dat een arm man zich niet de luxe van een groote kas kan veroorloven. Maar overigens zal een groote bereidwilligheid tot kapitaaluitvoer niet behoeven te leiden tot goudafvloeiing; het lijkt zelfs waarschijnlijk, dat dit niet het geval zal zijn. Immers de waardschijnlijke kapitaal vragen, wenschen in het algemeen geen goud, maar goederen. Amerika kan wel leeningen in goud verstrekken, maar het credietnemende land zal dit goud dan gebruiken tot aankoop van goederen op de wereldmarkten, misschien wel rechtstreeks in de Vereenigde Staten. Het zal dan weer vloeien naar het centrum, dat er den hoogsten prijs voor betaalt of waarheen zich uit anderen hoofde de stroom van liquide kapitalen richt, wat mogelijk wederom Amerika zal zijn. De wereld na den oorlog zal in de eerste plaats behoefte hebben aan goederen, niet aan het gele metaal. Het lijkt ons daarom de vraag, of die verarmde wereld voorshands bereid en in staat zal zijn de Vereenigde Staten van een belangrijk deel van hun goud af te helpen.

Mr. J. VAN GALEN.

HUURDERSBESCHERMING.

In het Verordeningenblad van 26 April 11. werd een Besluit gepubliceerd van de Secretarissen-Generaal der Departementen van Justitie en Binnenlandsche Zaken, inhoudende een regeling betreffende het eindigen van de huur van onroerende goederen. Het Besluit kreeg een naam mede. Er werd immers bepaald, dat het kan worden aangehaald als „Huurbeschermingsbesluit 1941”. Dat ieder besluit zijn eigen onderscheidenden naam erlangt, valt toe te juichen, het vergemakkelijkt immers aanzienlijk de verwijzing er naar. Intusschen kan men ten aanzien van de juistheid van den toegekenden naam eenigen twijfel uitspreken. Het gaat bij het Besluit van 26 April immers om bescherming van den *huurder* en niet om bescherming van de *huur*, hetzij in het belang van huur-

der of verhuurder, hetzij van beiden. De Deutsche benaming „Mieterschutzverordnung" is dan ook juist dan de Nederlandsche.

De algemeene opzet is om de stabilisatie van het huurprijsspeil te versterken. Deze had immers reeds plaats gehad bij het Huurprijbesluit van 13 December 1940. Hierin wordt toch als regel gesteld, dat de hoogst toelaatbare huurprijs voor een onroerende zaak die zal zijn, waarvoor het object op 9 Mei werd verhuurd. Dit Besluit liet echter de mogelijkheid van huuropzegging volkomen open, doch verbood om van den nieuwen huurder een hooger prijs te bedingen.

Zulks is nu, naar het oordeel des Besluitgevers, niet voldoende om den huurder te beschermen. Deze constateerde toch een tekort — plaatselijk en in bepaalde huurklassen — aan woningen en besloot op dien grond tot daaruit voor den huurder dreigende gevaren. Onder normale omstandigheden wordt de huurder niet spoedig met opzegging bedreigd, zelfs niet dadelijk in geval van wanbetaling. Wisseling van huurder brengt immers ook voor den verhuurder zijn nadeelen mede, als daar zijn kosten van leegstaan, van herstel, enz. Ingeval van een tekort aan woningen ligt de zaak natuurlijk anders.

Op gezag van den raad-adviseur van het Departement van Justitie, Prof. Mr. A. M. J. van Kan, die voor de pers een toelichting gaf over het Besluit, moeten wij aannemen, dat van de hier en daar bestaande noodpositie van den huurder misbruik werd gemaakt door een hooger huurprijs te bedingen of door „op eenigerlei andere wijze meer voordeel te verkrijgen dan wettelijk geoorloofd is". Dat dit misbruik reeds eenigermate belangrijk zoude zijn, meenen wij te moeten betwijfelen. Wellicht vreest men het voor de toekomst. Of de wensch van preventie nu ook alle bepalingen van het Besluit in derzelve consequenties volkomen rechtvaardigt, zullen wij hierna onder oogen zien.

Artikel 1 bepaalt:

„Vorderingen tot ontruiming, aanhangig gemaakt ten einde voor het verhuurde goed een hooger huurprijs te kunnen bedingen of op eenigerlei wijze meer voordeel dan wettelijk is geoorloofd te kunnen verkrijgen, worden afgewezen".

De strekking van de ontruiming moet dus zijn het bedingen van een hooger huurprijs dan geoorloofd. Uit de vordering zonder naar deze strekking niet kunnen blijken. Immers, objectief is haar strekking de ontruiming van het pand. De bedoeling van den eischer kan natuurlijk zijn om, eenmaal den huurder er uit gezet, een nieuwen en hooger prijs te bedingen; doch dit blijkt niet zonder meer uit de vordering tot ontruiming.

Intusschen, artikel 1 is eigenlijk niet veel meer dan een gevel, een algemeene strekkingsbepaling. Immers, ongeacht diens achterliggende bedoeling, kan de verhuurder blijkens artikel 2 slechts ageeren tot ontruiming in de bij dat artikel nader aangeduide gevallen, te weten: (1) onbehoorlijk gebruik van het verhuurde, ernstige overlast of wanbetaling. (2) Ingeval verhuurder zelf het goed voor eigen gebruik dringend noodig heeft. In deze beide gevallen „moet voortzetting van den huurder niet kunnen worden gevegd". (3) Ingeval verhuurder het goed noodig heeft, teneinde te kunnen voldoen aan een verplichting, hem door eenig rechtsvoorschrift of door beschikking van overheidswege opgelegd. Ieder dezer gevallen roept zijn eigen problemen op.

Van deze problemen vraagt vooral onze belangstelling de regeling der wanbetaling. Het Besluit onderscheidt daarbij tusschen twee soorten van wanbetaling: gewichtige en niet-gewichtige. Niet-gewichtige achterstalligheid kan niet leiden tot ontruiming. Wanneer is de wanbetaling nu niet-gewichtig? Het Besluit geeft dienomtrent een vrij uitvoerige regeling. Het stelt vast, dat bij de beoordeeling daarvan rekening dient te worden gehouden met „de economische belangen en maatschappelijke behoeften van

beide partijen". Vervolgens wordt onderscheid gemaakt tusschen achterstand ten bedrage van een maand huur of minder en achterstalligheid tot een hooger bedrag. Achterstalligheid ten bedrage van een maand huur wordt slechts dan als gewichtig beschouwd, wanneer er geen genoegzame grond voor aanwezig is. Wat een „genoegzame grond" is, laat de Verordening in het midden. Is de verhuurder tot een hooger bedrag in verzuim, dan wordt de wanbetaling slechts dan als gewichtig beschouwd, wanneer „de economische en maatschappelijke belangen van beide partijen naar billijkheid in aanmerking genomen", tijdige betaling van den huurder niet gevegd kan worden.

Art. 2, tweede lid, luidt letterlijk:

„De verhuurder kan wegens achterstallige huur (lid 1, onder 1e) geen ontruiming vorderen, indien de wanbetaling, de economische belangen en de maatschappelijke behoeften van beide partijen naar billijkheid in aanmerking genomen, als van geringe beteekenis kan worden beschouwd. Indien de huurder met de betaling van een bedrag, hetwelk de over een maand verschuldigde huurpenningen niet overschrijdt, in verzuim is, wordt de wanbetaling slechts dan als van gewicht beschouwd, wanneer daarvoor geen genoegzame grond aanwezig was. Indien de huurder met de betaling van een hooger bedrag in verzuim is, wordt de wanbetaling slechts dan als van gewicht beschouwd, wanneer van hem, de economische belangen en de maatschappelijke behoeften van beide partijen naar billijkheid in aanmerking genomen, tijdige betaling niet gevegd kon worden. Voorzover de wanbetaling niet als van gewicht wordt beschouwd, kan de rechter de wijze van betaling der huurpenningen bepalen".

Dit nu is een vorm van wetgeving, die niet nieuw is, doch gewone wij in hooge mate gevaarlijk achten voor een dergelijke regeling is van tweevoudigen aard, t.w. (A) het loslaten van de onvoorwaardelijke gebondenheid aan een eenmaal aanvaarde verplichting en het inlasschen van subjectieve factoren bij de beoordeeling van de redelijkheid van de vordering tot nakoming eener door de tegenpartij op zich genomen verplichting; en (B) het gevaar, dat zulks meebrengt ten aanzien van den woningbouw.

A. Het loslaten van de onvoorwaardelijke gebondenheid aan het contract.

Deze inbreuk, als ik het zoo noemen mag, op vanouds geldende rechtsgedachten, is niet nieuw. Zij kwam reeds eerder tot uitdrukking in verschillende wettelijke overheidsmaatregelen; wij noemen slechts de Crisispachtwet 1932, het K.B. van 12 Maart 1935 tot toepassing van de artt. 5 en 7 van het Crisisorganisatiebesluit 1933 en de Crisis-hypotheekaflossingswet van 1936. Wij wijzen in het bijzonder op de Crisispachtwet, omdat juist daarbij door het optreden van den Minister van Justitie, Mr. Donner, voorkomen is, dat de rechter bij de beoordeeling van de redelijkheid van verpachters vordering tot betaling van de pacht rekening zou hebben te houden met den vermogenstoestand van den schuldenaar of van den schuldeischer. De betreffende wet biedt de mogelijkheid tot onthefing, indien van den pachter in verband met de heerschende buitengewone omstandigheden niet in redelijkheid kan worden gevorderd, den bedongen pachtprijs te voldoen. De initiatief-voorstellers uit de Kamer hadden indertijd de vraag, wat de pachter te betalen heeft, mede afhankelijk willen stellen van de mate, waarin de verpachter belang had bij de ontvangst van den vollen huurprijs en de pachter bij niet-voldoening van den huurprijs in zijn geheel. Zij hadden deze gedachte aldus geredigeerd: „Zij (de leden der Crisispachtkamer) letten daarbij in het bijzonder op den vermogenstoestand van beide partijen". Met anderen voelde de Minister van Justitie, op welk

hellend vlak men zich hier ging bewegen, en sprak o.a.: „Wanneer men den vermogenstoestand van partijen ten grondslag wil leggen, dan zou dat ook op elk ander gebied van rechtsverhoudingen kunnen gelden”.

Het subjectieve element is daardoor wel niet geheel uit de wet verdwenen, doch een rechterlijke beslissing, mede afhankelijk van den vermogenstoestand van een van beide partijen, werd er door onmogelijk gemaakt. Terecht, omdat daarvoor iedere rechtsgrond ontbreekt. Recht en billijkheid kunnen meebrengen, dat de wetgever ingrijpt en voorkomt, dat ingevolge de gewijzigde omstandigheden de eene partij tegenover de andere te zwaar wordt belast; dit te voorkomen eischt de innerlijke redelijkheid van ieder contract. Verstoring van het evenwicht, van den samenhang tusschen offers en baten in een contractueele verhouding, tengevolge eener, bij het aangaan van het contract onvoorziene, oorzaak en in onvoorziensbare omvang, is eene in het contract zelf gelegen redelijkheidsgrond, die een bescherming van een der beide partijen rechtvaardigt. Wie deze, in het *contract zelve gelegen*, grens uit het oog verliest, pleegt een onbillijkheid tegenover een der contractanten en zet de maatschappelijke verhoudingen zonder genoegzame reden op losse schroeven. Een onbillijkheid tegenover één der partijen: immers op den crediteursrug mag niet worden gelegd, wat niet behoort tot het risico, dat met de verhouding zelve gegeven is en gerechtvaardigd wordt door de in die verhouding gegronde billijkheid.

Gebondenheid aan een eenmaal aanvaarde verplichting is een gemeenschapsbelang van groote beteekenis. Het contract vervult, juist door de onvoorwaardelijkheid zijner gevolgen, een maatschappelijke functie. Het is juist de zekerheid van de nakoming der contractueele afspraak, die het mogelijk maakt, dat tal van ondernemingen het aanzijn krijgen, dat uitwisseling van goederen plaats vindt. Maar het contract heeft ook nog een andere zijde. Het vervult de rol van regelend en normeerend element. Het legt een rem aan aan degenen, die handel drijven en die bedrijven opzetten, tenminste zolang het contract onvoorwaardelijke gebondenheid meebrengt. Zoodra onzekerheid mogelijk is ten aanzien van het tijdstip der prestatie of omtrent den omvang derzelve, zal hij, die zaken doet, geneigd zijn, zich niet meer te beperken tot economisch verantwoorde handelsverrichtingen.

Natuurlijk, wij erkennen het gaarne, er bestaat een verschil tusschen de gewone handelstransactie en de huurverhouding. Bij de laatstgenoemde spelen persoonlijke factoren, als daar zijn gezinsbelangen, direct een rol, en de algemeene economische omstandigheden, waarop wij hiervóór wezen, dwingen den huurder hier en daar in een economisch-zwakke positie ten opzichte van zijn verhuurder. Doch dit geldt hoogstens het tekort aan woningen en het, daaruit voortvloeiend, gevaar van ongemotiveerde huuropzegging. Indien daarvoor werkelijk gevaar bestaat, dan kan men er vrede mee hebben, dat, gelijk in den vorigen oorlog met de Huuropzeggingswet geschiedde, wordt ingegrepen. Anders staat het daarentegen met de bescherming van den huurder als *schuldenaar*. Overmacht werd tot heden t.a.v. loutere geldschulden niet erkend, en in zooverre bestaat er dan ook in vergelijking tot andere verhoudingen, met name handelstransacties, geen ander dan hoogstens een graadueel verschil.

Men zal tegenwerpen, dat toch veelal de verhuurder vroeger uit eigen beweging rekening placht te houden met de moeilijkheden, waarin zijn huurder buiten schuld was geraakt, omdat het eigenaarsbelang zelf meebracht, geduld uit te oefenen en niet te spoedig tot ontruiming te ageeren. Wat is nu redelijker, dan dat de verhuurder thans gedwongen kan worden ditzelfde geduld uit te oefenen tegenover den huurder, die, als gevolg van hem overkomen rampen of tegenslagen, buiten eigen schuld tot betaling, althans tot directe voldoening van zijn huurschuld, niet bij machte is?

Toch blijven wij van meening, dat het sociaal en eco-

nomisch ongewenscht is, dat de overheid in een mate als bij te gemakkelijke toepassing van dit Besluit zou kunnen geschieden, den nalatigen huurder in bescherming neemt, en achten wij zulks bovendien niet eens noodzakelijk. Wij meenen t.a.v. dit laatste te kunnen volstaan met een verwijzing naar de vrijwel algemeen bestaande gewoonte der kantonrechterlijke practijk, om den huurder, die aan nemelijk maakte, hetzij, dat hij door tijdelijke financieele onmacht niet tot betaling in staat was, hetzij, dat hij geen andere geschikte woning kon vinden, te helpen door of de uitspraak van het vonnis tot ontruiming, of de afgifte van het gewezen vonnis aan te houden tot een tijdstip, waarop de huurder redelijkerwijze geacht mocht worden zijn schuld te kunnen voldoen of een nieuwe woning te hebben kunnen vinden. Ook dat is, zal men opmerken, een vorm van bescherming des huurders tegen de gevolgen van diens nalatigheid. Inderdaad: doch dit is iets heel anders dan hetgeen bij onvoldoend overwogen jurisprudentie uit dezen maatregel zou kunnen groeien, nl. het *tot wettelijk stelsel verheffen* van de achterstalligheid als geoorloofde wanprestatie of van de crediteursgegoedheid tot disculpatiegrond voor de debiteurswanprestatie. Dit zou toch leiden tot allerlei chicanes; chicaneuse huurders zullen niet nalaten op deze manier den verhuurder tot allerlei tegemoetkomingen en geduldoefeningen te pressen, die door hun economische omstandigheden niet gerechtvaardigd zijn te achten, te eer waar de beslissing van den rechter volkomen onzeker is, afhankelijk als zij toch is van de waardeering van tal van subjectieve factoren.

Niet zonder reden achtte, gelijk reeds opgemerkt, Mr. Donner, de toenmalige bewindsman aan Justitie, het bij de behandeling van de Crispactwet bedenkelijk om den vermogenstoestand van beide partijen tot norm te nemen. Het voorschrift, den vermogenstoestand van beide partijen tegen elkaar af te wegen, leidt er op den duur toe, dat tenslotte niet de al of niet gegrondheid van des schuldenaars wanprestatie bij de rechterlijke beslissing den doorslag geeft, doch de ge goedheid des schuld eischers, de mate, waarin deze in staat is de wanbetaling van den debiteur te dragen. Iedere rechtsregel vertoont toch in de practijk een neiging tot verabsolutering; vooral bij de lagere colleges. De beste verhuurders zullen daarvan de dupe worden, en dat zijn als regel de groote instellingen, maatschappijen, enz.: juist die verhuurders, waarvan met stelligheid gezegd kan worden, dat tegen hen geen huurders in bescherming behoefden te worden genomen. Juist zij, die in het verleden wel behoefte hadden aan rustige belegging, doch niet streefden naar hoog opgevoerde huurprijzen, hebben het meest kans, vanwege hun kapitaalkrachtigheid bloot te staan aan chicanes van de zijde van onwillige huurders.

Appèl gewenscht.

In dit verband mag men wel zeer nadrukkelijk de afwezigheid van appèl betreuren, aangezien alles hier afhangt van de redelijkheid der toepassing. Men krijgt thans de mogelijkheid van kantonale verschillen, van kantonrechtters, bij wie een bepaalde toestand niet en van rechtters, bij wie die wel toelaatbaar is; concreter gezegd, van rechtters, die de neiging hebben, plus royalliste te zijn dan de wetgever, en van andere rechtters, bij wie dit niet het geval is. Indien een verwijzing naar de Pachtwet veroorloofd is, dan zouden wij er aan willen herinneren, hoe t.a.v. deze wet indertijd de toenmalige Minister van Justitie, Mr. van Schaik, tegenover de Kamer de mogelijkheid van beroep met klem ontried op grond van het gebruikelijke argument der kosten en van de vertraging der procedure. Toch is het appèl op aandrang der Staten-Generaal ingelascht en men mag wel zeggen, dat thans niemand meer het betreurt, dat het Arnhemse Hof eenheid van rechtspraak naast meerdere rechtszekerheid waarborgt. T.a.v. het Huurbeschermingsbesluit nu gelden volkomen dezelfde argumenten als

aanbevoerd ten gunste van de mogelijkheid van hooger beroep bij de Pachtwet, te weten de behoefte aan rechtszekerheid, waar het gaat om beslissingen volgens normen, die in de wet slechts vaag zijn aangegeven en in sterke mate voor een subjectieve beoordeeling door den rechter ruimte laten. Ja, zelfs zijn t.a.v. het onderhavige Besluit de normen nog vager, nog meer van subjectieven aard.

B. Het gevaar, dat lichtvaardige toepassing kan hebben voor den woningbouw.

Wie dit wil beoordeelen, moet uitgaan van de rentabiliteit der huizenexploitatie, omdat, gelijk trouwens te bevroeden valt, tusschen beide een nauw verband bestaat. Hoe staat het nu met de opbrengstmogelijkheid van woonwinkelhuisen? Uit de cijfers, die dienomtrent den laatsten tijd gepubliceerd zijn — wij wijzen bijv. op de, kortgeleden verschenen, studie van Dr. W. G. J. ten Pas in het „Verzekerings-archief”, gewijd aan het rendement van onroerende goederen —, blijkt maar al te duidelijk, hoe de meening, als zou de exploitatie van onroerende goederen zoo uitermate loonend zijn, op een misvatting berust. In zijn zoo juist genoemde studie komt Dr. ten Pas tot de conclusie: „Men kan nu eenmaal niet altijd gelukkig zijn in de keuze van zijn beleggingen. Wel toont deze statistiek aan, dat verhalen van hooge rendementen bij exploitatie van huizenbezit naar het rijk der fabelen verwezen moeten worden”. Het proces van huurddaling sedert de laatste jaren had, bij gelijkblijvende lasten, geleid tot een groote verstoring van het evenwicht tusschen kosten en opbrengsten. Waar de huren waren blijven staan op het laagste punt der voorafgaande jaren, was er van een gezonde rentabiliteit van het in den woningbouw belegde kapitaal veelal weinig of geen sprake. Intusschen had de, in den laatsten tijd aan den dag getreden, stijging der bouwkosten, en een hier en daar aan den dag tredend tekort aan woningen, vooruitzicht gegeven op eenig huurherstel. Door het absolute verbod van eenige huurverhoging echter werd deze verwachting in duigen geslagen. Integendeel, de woningexploitatie ziet zich gesteld, naast een bevroeden huurpeil, tegenover een stijging van kosten van onderhoud, een sterke verhoging der grondbelasting, een ten aanzien van alle leveringen en diensten doorwerkende omzetbelasting, enz. Hierbij komt nu het Besluit in kwestie, waarvan men niet weet, hoe de verschillende rechters het zullen toepassen, de positie van den verhuurder tegenover zijn huurder zeer onzeker maken.

In dit alles tezamen nu schuilt niet weinig gevaar voor den woningbouw. Deze wordt toch gefinancierd, — zoo zulks niet rechtstreeks door den staat gebeurt — door de beleggers in woon- en winkelhuisen. Niet alsof deze, particulieren, maatschappijen en instellingen, zich direct met den woningbouw zouden inlaten. Neen, zij plegen als koopers van woningen en woningcomplexen op te treden, en deze mogelijkheid, of liever de zekerheid, dat kapitaalcrachtige personen, vennootschappen en instellingen tot beleggingen in woningen zullen overgaan, maakt het den bouwers mogelijk, den bouw te ondernemen; want de bouwers bouwen met de bedoeling, niet om het gebouwde te behouden, doch om, zoo spoedig mogelijk, met eenige winst het door hen gestichte af te stooten.

In verband hiermede moet men het door ons geschrevene vooral bezien. Wij zezen op het gevaar der vage formulering van het Besluit, waarbij kantonrechters, zonder dat er mogelijkheid bestaat van appél, beslissingen kunnen nemen omtrent het al of niet oorbare van een bepaalden achterstand van den huurder. Zoude dit kunnen leiden tot een stand over den hand toeremen die wanbetalen, en zulks vooral op grond van min of meer voorgewende moeilijkheden, dan is inderdaad het gevaar niet twijfelachtig, dat de economisch sterkere verhuurders zich van de exploitatie van onroerend goed zullen terugtrekken, zulks ten nadeele der gemeenschap, nu en voor de toekomst. Deze kan er toch niet bij gebaat zijn, in-

dien de woningvoorziening zou komen af te glijden in handen van hen, die weinig of geen financieelen weerstand bezitten, voor wie elke huurschade immers een bedreiging beteekent van hun economisch bestaan en dus een prikkel vormt om die schade te herstellen, door opslag van huur, chicanes, nalaten van onderhoud e.d., te verhalen. Groote schade zou de gemeenschap in de toekomst lijden, indien de welgestelde belegger zich van de woningmarkt terug zou trekken, want daardoor zou het financieele peil van de woningexploitatie, gelijk voor de hand ligt, worden bedreigd.

Jhr. Mr. C. M. O. VAN NISPEN TOT SEVENAER.

DISCONTOVERLAGING.

Men schrijft ons uit bankkringen:

Sedert 28 Augustus 1939 — toen De Nederlandsche Bank in den druk op het guldenstevies voor het laatst aanleiding vond om de discontoschroef te hanteeren — is het tarief, zoowel voor wissel- als promessedisconto als voor beleeningen, ongewijzigd gebleven. Ook het betrekken van ons land zelve in den oorlog heeft geen wijziging in de officieele rentetarieven gebracht. Het feit, dat in een zoo bewogen tijdvak van bijna twee jaren het bankdisconto geen enkele maal werd veranderd, is een duidelijke aanwijzing voor de opvatting, dat onder de geteekende verhoudingen de discontopolitiek geen functie van beteekenis heeft te vervullen heeft. Tot 10 Mei van het vorige jaar stond onze monetaire situatie vrijwel ononderbroken in het teeken van de „external drain”, welke door de invoering der deviezencontrole toen plotseling tot stilstand werd gebracht. Daarna echter deed zich een „internal drain” voelen — nu niet van goud en deviezen, maar van bankbiljetten — welke tot gevolg had, dat vrijwel zonder onderbreking een beroep op De Nederlandsche Bank moest worden gedaan. Dit alles heeft men laten voorbijgaan zonder het officieele disconto ook maar een enkele maal te wijzigen.

Over de effectiviteit van de discontopolitiek in normale tijden kan men van meening verschillen. Het doel eener discontowijziging kan trouwens al naar de omstandigheden zeer verschillend zijn. Wanneer er een geheel vrije beweging op de internationale geldmarkten bestaat, zal een discontoverhoging het evenwicht tusschen de geldrente in de verschillende centra kunnen herstellen, en aldus noodig kunnen zijn om te omvangrijke geldverplaatsingen op korten termijn-tegen te gaan. Wanneer anderzijds in een periode van hoogconjunctuur een omvangrijke credietvraag zich openbaart, van dusdanigen omvang, dat, mede als gevolg van het effect op den biljettenomloop, een stijgend beroep op de centrale bank moet worden gedaan, dan kan een verhoging van het disconto wellicht „de spits afbijten”. Geen van deze beide gevallen heeft zich echter in het afgelopen tijdvak voorgedaan. De deviezencontrole verhinderde elken trek naar het buitenland, en, wat de inheemsche credietvraag betreft, deze was uitsluitend afkomstig van de schatkist, een tendens, die gepaard ging met een krachtige vermindering van de commercieele credietvraag. Indien er al verschijnselen waren, die men zou willen bestrijden — b.v. de neiging tot oppotten van bankpapier — dan realiseerde men zich, dat het instrument van de discontopolitiek daarvoor te eenen male ontoereikend zou zijn.

Kan men dus zeggen, dat er onder de heerschende omstandigheden voor verhoging van het officieele disconto geen aanleiding was, ook voor verlagening bestond geen reden. In feite is de situatie reeds sedert geruime tijd aldus, dat het officieele disconto geen functioneele beteekenis meer heeft. Noch aan de beïnvloeding van de geld-

markt, noch aan het bereiken van bepaalde monetaire doeleinden kon de discontopolitiek dienstbaar worden gemaakt.

In dat licht bezien kan men de recente verlaging van het wissel- en promessedisconto met $\frac{1}{2}$ pCt. dan ook niet als een maatregel van verstrekkende beteekenis beschouwen. Wanneer men de cijfers van de weekbalansen der centrale bank beziet, dan blijkt, dat reeds sedert zeer geruimen tijd de veranderingen in den omvang van de binnenlandsche wisselportefeuille vrijwel uitsluitend veroorzaakt worden door wisselingen in den omvang van het rechtstreeks ondergebrachte schatkistpapier. Slechts bij hooge uitzondering doet de geldmarkt zelve een beroep op De Nederlandsche Bank, nl. wanneer er plotselinge verschuivingen optreden, zooals dat b.v. het geval was ten tijde van de storting op de jongste consolidatieleening. Afgezien van dergelijke uitzonderingsgevallen heeft het officieele disconto voor de markt geen beteekenis meer.

Het is niet geheel ondenkbaar, dat de discontoverlaging mede plaats vond op grond van de overweging, dat de banken juist in een tijdvak, waarin opnieuw rekening wordt gehouden met de mogelijkheid van een omvangrijke consolidatie-operatie, het minder bezwaarlijk zullen vinden voort te gaan met het opnemen van schatkistpapier, wanneer zij weten dat, indien tijdelijk tot herdisconto moet worden overgegaan, zulks zal kunnen geschieden op een rentebasis, die niet te ver van de marktrente af ligt. In dit verband moet overigens geconstateerd worden, dat van eenige terughoudendheid der geldgevers uit hoofde van dit risico tot gedwongen herdiscontovering niet gebleken was. Daarbij komt nog, dat het overgrootste deel van de in zulk een geval tijdelijk benodigde middelen placht te worden opgenomen als voorschot in rekening-courant en dus niet door discontoteering (dit laatste gebeurde slechts voor het materiaal met uiterst korten looptijd), en juist de beleeningsrente, inclusief die voor loopschotten in rekening-courant zijn onveranderd gebleven. De andere verklaring, die men voor de tariefsverlaging zou kunnen geven — nl. de opzet, om aldus een gunstige stemming voor te bereiden voor een consolidatieleening — wordt ook weer min of meer weersproken door het onveranderd blijven van de beleeningsrente. Hoogstens zou er in dit verband sprake kunnen zijn van eenig psychologisch effect, maar ook dat kan toch nauwelijks van veel beteekenis zijn.

Wanneer men dus een motief voor dezen maatregel zou willen aangeven, dan is men geneigd in de eerste plaats te denken aan de aanpassing van de bankrente aan de marktrente, welke laatste immers voor schatkistpapier — practisch het eenige discontomateriaal dat beschikbaar is — in de afgelopen maanden twee keer verlaagd is, laatstelijk eenige weken geleden, waardoor de marge tusschen officieel disconto en marktrente noemenswaard vergroot werd. Het moment voor zulk een aanpassing was thans ook in dier voege geschikt, dat de omvang van het rechtstreeks bij de centrale bank ondergebrachte schatkistpapier, door de permanente daling hierin sedert Mei jl., op een relatief laag niveau is gekomen, terwijl een verdere daling verwacht kan worden, wanneer de bestaande tendens tot vergrooting van de buitenlandsche wisselportefeuille blijft aanhouden, hetgeen voor het oogmerk in de rede ligt. Binnen enkele weken kan aldus de toestand bereikt worden, dat de markt al het aangeboden schatkistpapier kan opnemen. Dat men deze wijziging van de geldmarktsituatie ook in het officieele discontotarief tot uiting wil brengen, is plausibel. Een dierpere grond dan deze voor de discontoverlaging is vooralsnog niet aan te geven.

GEGEVENS OVER HET KAMPWERK VOOR JONGE MENSCHEN.

In ons vorige artikel¹⁾ werden algemeene mededeelingen gedaan omtrent het kampwerk voor jonge werklozen in de afgelopen jaren. Thans zullen, voor zooverre het materiaal hieromtrent beschikbaar is, verschillende bijzonderheden volgen over hetgeen de onderscheidene groepen in den loop der jaren op dit gebied hebben verricht.

De Protestantisch-Christelijke groep.

Op 8 Oktober 1932 kwam in den Raad van Nederlandsche Kerken voor practisch Christendom de vraag aan de orde, hoe, meer dan voorheen, in kerkelijke kringen belangstelling voor en medewerking aan de moreele zorg voor werklozen te verkrijgen was. Wel werd reeds hier en daar, ook van Christelijke zijde, aan het werk ten behoeve der werklozen deelgenomen, maar toch liet, naar eigene inzicht, in vergelijking met hetgeen anderen deden, de medewerking uit kerkelijken kring te wenschen over.

Op 12 Januari 1933 werd nu in het leven geroepen de „Centrale voor Werklozenzorg, gesticht op initiatief van den Raad van Nederlandsche Kerken voor practisch Christendom”, met als doel: bevordering van ontwikkeling en ontspanning, alsmede het verlenen van moreelen steun aan werklozen, een en ander in den ruimsten zin.

Aanvankelijk bestonden de werkzaamheden der Centrale in het stimuleeren en voorlichten door middel van provinciale comités, welke in verschillende plaatsen het initiatief tot actie op dit gebied namen. Langzamerhand rees evenwel de vraag, waarmede ook anderen zich bezig hielden, of men wel den goeden weg volgde. De ervaring toch leerde, dat het plaatselijk en leerkampen kon op den duur geen bevrediging schenken. Een en ander was aanleiding tot het ontwerpen van een plan voor werkverschaffing aan jeugdige werklozen, die daartoe in zgn. lange kampen zouden vertoeven.

De regeering was bereid, onder zekere voorwaarden, 75 pCt. van de kampkosten te subsidieeren, mits ook de Centrale, evenals andere soortgelijke organisaties, voor de resteerende 25 pCt. zorgde. Dit laatste beteekende voor de Centrale voorloopig een som van f 50.000. Om toch met het werk een aanvang te kunnen maken, stelde de Christelijke vakbeweging een flinke waarborgsom voor de organisatie van één kamp beschikbaar. Onder de leus „Jong Holland snakt naar werk”, werd Christelijk Nederland mobiel gemaakt voor de eerste groote financieele actie. Dit bleek in het begin reeds een succes te zijn.

De arbeid der stichting met betrekking tot de werk-kampen heeft zich dan ook snel ontwikkeld. Toen de eerste nationale collecte meer opricht dan verwacht werd en de aandrang der aspirant-deelnemers veel grooter bleek dan aanvankelijk was vermoed, werd besloten niet drie maar tenminste zes kampen te openen. Dit aantal werd later weer uitgebreid.

Het vinden van werkobjecten op de centrale punten van ons land was geen gemakkelijk probleem. Er mocht geen werk aan de vrije markt worden onttrokken, noch aan die van de werkverschaffing voor ouderen, terwijl de jongens toch productieven arbeid moesten verrichten, die ook economisch was verantwoord. De werken, welke tenslotte in den loop der jaren werden uitgevoerd, bestonden in het algemeen in het onderhouden en verfraaien van natuurmonumenten. Waar de eigenaren der objecten in normale tijden er niet aan zouden denken hiervoor gelden uit te trekken, stelden zij thans hun bezittingen beschikbaar en zorgden voorts voor technische leiding en materialen. De Centrale werkte dus voor „derden”, ging steeds na, of geen arbeid aan de vrije markt

¹⁾ Het kampwerk voor jonge menschen, E.-S. B. van 25 Juni 1941, No. 1327, blz. 394/396.

werd onttrokken en of het algemeen belang werd geëdiend. Het Rijk stelde gratis kampen voor huisvesting beschikbaar of verleende subsidie, wanneer de Centrale zelf gebouwen moest huren of overnemen.

Aanvankelijk was een kamperperiode op acht weken, daarna op negen weken, en tenslotte op drie maanden.

Tot medio 1938 bestond de leiding in de kampen uit een kampleider, acht tot twaalf tentchefs (groepleiders) en twee kampmoeders.

Op den duur verdedde dit systeem niet. De samenstelling van de staven voldeed te veel en het was niet altijd doenlijk, de meest geschikte personen te vinden. Daarom werd besloten, per kamp naast den algemeensten leider drie hulpleiders en twee kampmoeders in vasten dienst te nemen. Dit systeem bleek in de praktijk beter aan de verwachtingen te voldoen.

De Centrale had ook de mogelijkheid bestudeerd, of zij nog iets meer kon doen voor haar deelnemers. Hierbij werd b.v. gedacht aan emigratie-mogelijkheden. Vooral in de laatste jaren werden steeds meer krachten gevraagd voor de Rijn- en kustvaart en het melkersbedrijf. Dit bracht de Centrale op het idee, vakkampen — deze soort van kampen zal het Rijk blijken berichten in de bladen voortzetten — te openen voor de opleiding tot schippersknecht en melker. Op 10 October 1938 werd de eerste schipperscursus, op 14 November 1938 de eerste melkerscursus geopend. Dit werk gaf groote voldoening, omdat vrijwel alle deelnemers, na afloop van de kamperperiode, in het vrije bedrijf geplaatst konden worden.

Het kampwerk stond steeds aan groote schommelingen bloot. In het eene jaar konden b.v. alle jongens, die een aanvraag daartoe deden, onmogelijk worden geplaatst, in een ander jaar scheen de werkloosheid onder de jeugd bijna niet meer te bestaan. De voor-mobilisatie en de mobilisatie hadden veel invloed op het hier besproken werk.

Hieronder volgt een opgave van de kampen, welke door de genoemde Centrale zijn gehouden, benevens eenige andere bijzonderheden:

„t Wijdé Veld”, Ede	van 13. 7.1935 tot 24.6.1939
„De Schaapskooy”, Rockanje	” 30. 7.1935 ” 4.8.1940
„Gooiland”, Bussum	” 23. 9.1935 ” 30.9.1939
„Berde”, Ommen	” 30. 9.1935 ” 15.2.1941
„Elbergen”, Oude Mirдум	” 9. 9.1935 ” 15.1.1941
„Roden”, Roden	” 7.10.1935 ” 23.9.1939
„Ouverberg”, Rumpen	” 23. 9.1935 ” 24.6.1939
„Het Kuitven”, Chaam	” 27.11.1936 ” 15.2.1941
„De Kuil”, Beekbergen	” 3. 8.1936 ” 13.5.1939
id. id.	” 5. 8.1940 ” 15.2.1941
„De Kale Berg”, Barchem	” 1.10.1940 ” 15.2.1941
Schipperskamp, Amsterdam	” 9. 9.1940 ” 28.2.1941
Melkerscursus, Sneek	” 14.11.1940 ” 1.5.1941

Aantal deelnemers.

Kamp te:	1935	1936	1937	1938	1939	1940	Totaal
Ede	390	733	500	491	259	—	2373
Rockanje	304	674	521	473	353	259	2584
Bussum	192	668	528	555	297	—	2240
Ommen	189	640	505	526	374	468	2702
Oude Mirдум	82	466	451	559	245	207	2010
Roden	99	620	664	752	466	—	2601
Rumpen	46	158	120	108	51	—	483
Chaam	—	461	618	578	358	294	2309
Beekbergen	—	330	711	509	230	211	1991
Barchem	—	—	—	—	—	89	89
Sneek	—	—	—	—	—	29	29
Amsterdam	—	—	—	—	—	32	32
	1302	4750	4618	4551	2633	1589	19443

Aantal mankampdagen.

Kamp te:	1935	1936	1937	1938	1939	1940	Totaal
Ede	14.688	24.249	20.161	20.385	11.263	—	90.746
Rockanje	10.612	25.189	19.632	17.856	13.475	8.298	95.062
Bussum	5.312	23.713	20.484	20.476	10.830	—	80.815
Ommen	5.853	23.696	22.202	21.071	16.071	17.395	106.288
Oude Mirдум	3.666	14.987	14.393	15.864	19.075	14.085	82.070
Roden	2.654	19.561	19.067	19.405	10.203	—	70.890
Rumpen	1.516	5.901	4.977	4.418	2.350	—	19.162
Chaam	—	17.699	21.316	17.625	12.729	10.166	79.535
Beekbergen	—	12.289	27.087	17.698	8.646	7.283	73.003
Barchem	—	—	—	—	—	3.365	3.365
Sneek	—	—	—	—	—	891	891
Amsterdam	—	—	—	—	—	1.785	1.785
	44.301	167.284	169.319	154.798	104.642	63.268	703.612

Leeftijden van deelnemers der werkkampen.

	1936	1937	1938	1939	1940	gem.
16—20 jaar	pCt. 52	pCt. 51	pCt. 58.6	pCt. 62.3	pCt. 76	pCt. 60
21—23 jaar	42.2	42	35.1	26.8	16	32.5
24 jaar en ouder	5.8	7	6.3	10.9	8	7.5
	100	100	100	100	100	100

De gegevens over 1935 ontbreken.

Duur der werkloosheid van de deelnemers aan de kampen.

	1936	1937	1938	1939	1940	gem.
tot 3 maanden	pCt. 26.62	pCt. 32.17	pCt. 47.50	pCt. 53.53	pCt. 77.10	pCt. 47.38
6 maanden	17.56	16.25	15.05	19.30	15.85	16.80
1 jaar	19.19	15.18	11.15	10.70	2.85	11.82
1½ jaar	8.46	8.12	4.80	2.59	0.70	4.93
2 jaar	11.06	10.37	6.55	4.39	1.00	6.68
2½ jaar	2.99	3.57	2.00	0.68	0.35	1.92
3 jaar	6.24	6.53	4.65	2.95	0.45	4.16
4 jaar	4.40	4.05	3.30	2.67	0.80	3.05
langer dan 4 jaar	3.48	3.76	5.00	3.19	0.90	3.26
	100	100	100	100	100	100

In de crisisjaren was de werkloosheid onder de meisjes vrij omvangrijk; vele konden op kantoor of in de fabriek geen werk meer vinden.

Het was echter eigenaardig, dat voor de huishoudelijke beroepen een tekort aan werkkrachten viel waar te nemen. Het merendeel van de werkloze meisjes kwam hiervoor intusschen niet in aanmerking, omdat het niet of onvoldoende geschoold was. De Centrale besloot toen onvoldoende op te richten voor de opleiding tot huishoudelijke beroepen. Bijna alle meisjes, die de cursus hiervoor hebben gevolgd, konden worden geplaatst. Er waren in totaal drie internaten, n.l. te Haarlem, Groningen en in Arnhem.

Hier volgt een opgave van de gehouden internaten:

Haarlem	van 14.9.1936 tot 10.4.1941
Groningen	” 17.4.1939 ” 16.5.1940
Arnhem	” 24.4.1939 ” 10.4.1941

De opleidingsduur was drie maanden, hetgeen wel iets kra is, doch gezinszins kort, daan het hier ging om meisjes van 16 jaar en ouder, die begrepen wat ze moesten doen. Het opzoeken en beoordelen van de gezinnen en het plaatsen der meisjes in betrekkingen geschiedde met veel succes door de arbeidsbemiddelaars en den Rijksdienst der Werkloosheidsverzekering en Arbeidsbemiddeling, thans Rijksarbidsbureau.

Aantal deelnemers aan de internaten.

	1936	1937	1938	1939	1940	totaal
Haarlem	40	120	120	116	93	489
Groningen	—	—	—	79	61	140
Arnhem	—	—	—	42	57	99
	40	120	120	237	211	728

Aantal internatsdagen.

	1936	1937	1938	1939	1940	totaal
Haarlem	3441	10107	10149	9415	7823	40.935
Groningen	—	—	—	6672	3013	9.685
Arnhem	—	—	—	3097	3997	7.094
	3441	10107	10149	19184	14833	57.714

Zoals reeds is medegedeeld, ontving de Centrale voor het kamp- en internatswerk subsidie van de overheid; de „meerkosten”, d.w.z. de niet door het subsidie gedekte kosten, moesten worden bestreden uit de op-

brengrst van collectes. Er zijn in totaal vijf nationale collectes gehouden, met de volgende uitkomsten:

1935 1e collecte	f	75.183.95
1936 2e "	"	125.090.35
1937 3e "	"	103.625.81
1938 4e "	"	77.202.27
1939 5e "	"	80.986.35
1940	"	2.382.27

Dus in totaal het belangrijke bedrag van f 464.471.—

De Roomsche-Katholieke groep.

De denkbeelden, welke aan het kampwerk, zooals dit werd georganiseerd door de Nationale Roomsche-Katholieke Commissie voor Jeugdwerkloozenzorg, ten grondslag lagen, werden in ons eerste artikel reeds belicht. We kunnen dus thans met enkele beschouwingen en cijfers volstaan.

Wat betreft de organisatie van het Katholieke kampwerk valt op te merken, dat ieder kamp een eigen kampbestuur had. Dit bestuur is wel te onderscheiden van de leiding of den staf in het kamp zelve. Men zou deze figuur kunnen vergelijken met de verhouding tusschen een schoolbestuur en het onderwijzend personeel.

Als kampbesturen van de jongenskampen fungeerden gewoonlijk de besturen van de diocesane jeugd- of standorganisatie der arbeiders, al dan niet bijgestaan door vertegenwoordigers van andere organisaties. De meisjeskampen stonden rechtstreeks onder beheer van de Vrouwelijke Jeugdbeweging voor Katholieke Actie in de verschillende bisdommen.

In 1939 werden, mede op initiatief van het Departement van Sociale Zaken, zoowel voor het jongens- als voor het meisjeswerk, Nationale Kampstaven ingesteld, waarvan verschillende kampleiders (sters) deel uitmaakten. De bedoeling was, dat zij de Commissie met raad zouden bijstaan op het gebied van besluiten over het programma en de methode van vorming in de kampen.

Het aantal deelnemers(sters) blijkt uit de volgende cijfers:

	Aantal jongens	„Man-kamp-dagen“ jongens	Aantal meisjes	„Man-kamp-dagen“ meisjes	Aantal meisjes en jongens	Totaal „man-kamp-dagen“
1933	1.948	11.688	357	2.142	2.305	13.830
1934	1.819	21.112	234	2.800	2.053	23.912
1935	2.056	34.799	461	7.921	2.517	42.920
1936	3.907	103.206	745	30.149	4.652	133.355
1937	6.523	162.749	1.004	42.007	7.527	204.756
1938	6.552	184.646	1.833	65.520	8.385	250.166
1939	6.719	164.211	1.636	104.101	8.355	268.312
1940	3.402	137.190	1.466	105.868	4.668	243.058

In 1939 bedroeg het aantal Katholieke jongenskampen 11 en het aantal meisjeskampen 6. Door de afnemende werkloosheid onder de jeugd tengevolge van de mobilisatie en andere factoren, is het getal jongenskampen in 1940 verminderd tot 7. Het aantal meisjeskampen bleef hetzelfde.

De meisjeskampen werden onderverdeeld in opleidingskampen en voorbereidingskampen. De opleidingskampen gaven een opleiding, hetzij tot dienstbode („Huize Bloemhof“ te Haarlem; „Huize Driekoningen“ te Wassenaar; „Bouvine“ te Ginneken en „Maria-oord“ te Vught), hetzij tot sociale bedrijfshulp en tot meer verantwoordelijke huishoudelijke hulp („Bouvine“ te Ginneken). De duur der opleiding was 3 maanden.

Schematisch voorgesteld, omvatte het culturele programma in de Katholieke kampen de volgende punten:

1. Cursussen en lessen voor elementaire ontwikkeling (in de Nederlandsche taal en in rekenen).

2. Cursussen en lessen voor beroeps- of vaktechnische ontwikkeling (in boekhouden, handelsrekenen, handelskennis, middenstandsdiploma, bouwkundig-teekenen, materialenleer, electro-techniek, landbouw en tuinbouw, enz.).

3. Lessen en voordrachten ter algemeene vorming (al dan niet met lichtbeelden), b.v. op het gebied van godsdienst

en liturgie, maatschappijleer, vaderlandsche geschiedenis, heemkunde, groote bedrijven en instellingen in Nederland, Nederland als koloniale mogendheid, sociale wetten en instellingen, practische kennis voor het leven (hygiëne en volksgezondheid, verkeersregels, E.H.B.O., woning-inrichting, enz.), de hemellichamen, e. d.

4. Lessen en voordrachten over de kunst en de schoonheid in het algemeen, over beroemde kunstenaars, over kunstuitingen op het gebied van letterkunde, tooneel, muziek, bouwkunst, schilderkunst, beeldhouwkunst. Vrije clubs voor beoefening van muziek, tooneel, enz. Muziek-, tooneel- en filmavonden.

5. Lessen en oefeningen ter bevordering van de lichamelijke opvoeding. Beoefening van buitenspel als voetbal, handbal, tennis, enz. Vrije clubs en sportmiddagen.

6. Excursies naar musea, bedrijven, instellingen, oude bouwwerken, enz.

7. Huisvlucht (houtzaagwerk, snijwerk, teekenen, boetseeren, leerbewerking, metaalwerk, brandschilderen) en ontspanning (tafeltennis, dammen, enz.).

De neutrale groep.

De Federatie van Werkkampen, nauw samenwerkende met het Volkshoogeschool-werk te Bakkeveen (Fr.), heeft eveneens goeden arbeid verricht.

De organisatie in de kampen was als volgt: gedurende 6 ochtenden en 2 middagen (30 uur): practisch werk in een groote verscheidenheid, zoodat ieder zooveel mogelijk in zijn eigen vak kon werken ter vergrooting van zijn vak-kennis; gedurende 2 middagen en 1 avond: theoretisch werk (uitwerking van de schriftelijke taken van het Instituut voor Individueel Onderwijs te Amsterdam voor vervolg lager onderwijs, of van het Polytechnisch Bureau Nederland te Arnhem voor technisch onderwijs); verder 1 middag: sport; 1 avond: zang of voordracht; 1 avond: discussiegroep en gedurende 2 avonden: vragenavonden, lezingen door de leiding of door sprekers van buiten het kamp.

Om de andere week bestond er gelegenheid 's Zaterdag en 's Zondags naar huis te gaan; de andere week-einden werden gemeenschappelijk in het kamp doorgebracht. 's Zondagsochtends kon ieder de kerkdiensten in de omgeving bijwonen, terwijl voor degenen, die dat niet deden, in het kamp een ochtendwoed gesproken werd. De Zondagmiddagen waren bestemd voor wandelingen in de omgeving, de Zaterdag- en Zondagavonden voor lezingen met lichtbeelden, muziek- en gezellige avonden.

De cijfers over het aantal deelnemers te Bakkeveen zien er als volgt uit:

	Kampen	Weken	Deelnemers	Mandagen
1932	3	6	131	1792
1933	7	14	213	2884
1934	9	20½	337	4774
1935	11	37½	458	10556
1936	12	53	593	17144
1937	12	58	538	17523
1938	12	71	605	21496

Na 1938 onderging de organisatievorm van deze groep eenige verandering. Over den arbeid in genoemd jaar valt het volgende te vermelden.

Gehandhaafd werd het bestaande kampcentrum te Bakkeveen (Fr.), alwaar regelmatig verschillende kampen werden gehouden en wel:

- a. Een permanent scholingskamp voor jonge ambachtslieden in de Centrale Werkplaats, welke dichtbij, met Rijks-hulp, was gericht. Gemiddelde deelname 50 jongens. In hoofdzaak was deze inrichting bestemd voor deelnemers uit de 9 omliggende gemeenten, maar in beperkte mate ook toegankelijk voor jongens uit andere gewesten. Duur der periode, met het oog op de scholing: 6 maanden.

- b. Een landarbeiderscursus in de wintermaanden voor scholing in het landarbeidersvak. De deelname aan de

landarbeiderscursussen bedroeg gemiddeld 50 personen terwijl de duur van het kamp 3 maanden was.

c. Eén kamp voor meisjes in 1939 gehouden voor opleiding tot huisverzorgster in de provincie Drenthe. Deelname 20 personen; duur 6 weken.

In de Volkshoogeschool „Diependaal” bij Markelo (O.) werden, als uitgangspunt voor het toentertijd beoogde kampcentrum in Twenthe, gedurende een deel van het jaar kampen gehouden voor werklooze jongeren. Het laatste kamp vond plaats van October tot December 1940. Het aantal deelnemers was 50; het ging toen in hoofdzaak om scholing voor het bouwvak.

In deze groep vallen voorts een algemeene opleiding voor dienstboden en eenige schipperskampen. Daarover zijn de volgende gegevens beschikbaar.

De arbeid van het *Algemeen Comité tot opleiding van Dienstboden*, dat die meisjes tot zich trok die liever niet naar een Christelijke of Rooms-Katholieke opleiding gingen, is in het volgend overzicht neergelegd:

Stand van de plaatsingen van de 10 cursussen, van Januari 1938 t.e.m. Maart 1941 georganiseerd door het Algemeen Comité tot opleiding van dienstboden te Hilversum.

Cursus	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Aantal meisjes	36	41	42	41	41	41	36	36	41	42
keukenmeisje	1	3	2	4	—	3	1	3	—	2
tweede meisje	—	1	1	1	1	1	1	1	1	1
meisje alleen	12	10	13	17	12	13	20	14	12	18
inrichting	—	4	4	2	2	3	—	—	—	2
dagbetrekking	8	12	15	10	11	10	7	11	18	14
terug in fabriek of atelier	1	2	—	1	2	2	1	1	2	1
ziek	—	3	1	1	1	3	2	2	2	—
onbekend	7	1	1	3	1	5	2	2	2	3
naar huis wegens ziekte	1	3	3	—	1	1	2	2	2	1
naar huis voor zoeken	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
betrekking	1	—	—	1	1	—	—	—	—	1
gestrouwd	5	1	1	3	3	—	—	—	1	1
gestorven	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—
getuigschrift gekregen	21	31	36	33	26	26	26	×	×	×
speldje voor 3 jaar in één betrekking	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Opmerkingen:

„onbekend” beteekent, dat in zóó langen tijd niets van deze meisjes is gehoord, dat niet meer met zekerheid kan worden gezegd, waar zij zijn; het is dus wel mogelijk, dat zij in betrekking zijn.

× beteekent: getuigschriften nog niet uitgereikt.

De schipperskampen zijn te onderscheiden in twee categorieën, t.w.:

a. Twee proefkampen van elk een half jaar werden op het schip „Koningin Wilhelmina” te Amsterdam gehouden. Het aantal deelnemers bedroeg 24. De resultaten toonden aan, dat er zeer veel belangstelling en ambitie voor deze scholing bestond, welke leidden tot talrijke plaatsingen bij Rijn- en kustvaart. Er kwamen vele blijken in van groote tevredenheid van den kant der schippers over de jongens.

b. Permanent schipperskamp „IJsselstein” bij Zwolle. Tot April 1941 werden aldaar drie kampen gehouden, elk van een half jaar. De deelname bedroeg gemiddeld per kampperiode 40 jongens uit het geheele land.

De Sociaal-democratische groep.

In de moderne Centrale voor Werkloozenzorg was de gedachtenwereld, zooals deze tot uiting kwam in het N.V.V., de S.D.A.P., de Arbeiders-jeugdcentrale (A.J.C.) en den Nederl. Arbeiderssportbond, vertegenwoordigd. In het bijzonder de A.J.C. heeft, op het gebied van het kampwerk voor de Nederlandsche werklooze jeugd, mooi pionierswerk verricht. Haar jaarlijksche bijeenkomsten op den centralen post te Vierhouten, waar ook honderden werkenden samenkwamen, genoten in de arbeidersbeweging allerwegen overgroote belangstelling.

Daar hetgeen hier in de kampen voor jonge werkloozen werd verricht, in groote lijnen overeenkwam met dat

in de kampen van de andere centrales, kan thans, als slot van dit artikel, met eenige leutenmateriaal worden volstaan:

Plaats en aard van het kamp	Wel of niet gehouden in het jaar		
	1937	1938	1939
Vierhouten			
Algem. werkkamp	wel	wel	wel
Huizen			
Algem. werkkamp	wel	niet	wel
Blaricum			
Algem. werkkamp	wel	wel	niet
Korte Vemmen			
Algem. werkkamp	wel	wel	niet
Lunteren			
Herscholing van kantoorbedienden	wel	wel	wel
Blaricum			
Landarbeiders	wel	wel	niet
Eemnes			
Metaalbewerkers	wel	niet	niet
Huizen			
Bouwvakarbeiders	wel	wel	niet
Bennekom			
Meisjeskamp	wel	wel	wel
Totaal aantal deelnemers(sters)	1278	460	762
Totaal aantal mankampdagen	32981	8486	30206

In de jaren 1932 tot en met 1936 organiseerde de A.J.C. zelfstandig kampen voor jonge werkloozen. Cijfers over die jaren staan niet ter beschikking.

MEYER DE VRIES.

OVERHEIDSMATREGELEN OP ECONOMISCH GEBIED.

HANDEL EN NIJVERHEID.

Bakkerijbedrijf. Nadere regeling waarbij voor het broodbakkersbedrijf in de gemeente Amsterdam en omstreken de verplichting is opgelegd bepaalde saneeringsmaatregelen, als vermeld in het saneeringsbesluit van de Nederlandsche Bakkerijstichting, na te komen. (E.V. 13/6/41, pag. 866; Stct. No. 40).

Chemische producten. Nadere voorschriften ten aanzien van het verhandelen en verwerken van eenige chemische producten. (E.V. 27/6/41, pag. 938; Stct. No. 94).

Diamant. Voorschriften ten aanzien van den overdracht van diamant door ondernemingen, die ophouden te bestaan. (E.V. 13/6/41, pag. 816; Stct. No. 106).

Hout. Verkoop- en afleveringsverbod voor gebruikt hout van bepaalde afmetingen zich bevindend in of rond de Zuiderzeewerken. (E.V. 27/6/41, pag. 959; Stct. No. 95).

Kurk. Met ingang van 19 Juni 1941 is het verboden kurk, als bedoeld in de Houtbeschikking 1939 No. 1, te verwerken zonder vergunning van het Rijksbureau voor Hout. (E.V. 27/6/41, pag. 938; Stct. No. 117).

Non-ferrometalen. Voorschriften voor het gebruik van non-ferrometalen in de bouwnijverheid. (E.V. 6/6/41, pag. 830).

Prijregeling. Nadere prijsvoorschriften met betrekking tot gegoten schrot, brood, visch, kousen en sokken, papieren singelband en ligplaatsen voor booten (i.v.m. maatregel kustverdediging). (E.V. 6/6/41, pag. 827/28; 13/6/41, pag. 865; Stct. Nos. 102, 107 en 110).

Voorschriften in verbod met verbeurdverklaring van goederen als gevolg van de uitvoering van het Prijsbeheerschingsbesluit. (E.V. 20/6/41, pag. 903; Stct. No. 114).

Verf. Nadere voorschriften inzake het verwerken van verf en verfgroendstoffen (E.V. 27/6/41, pag. 939).

Verwerkende industrieën. Druk- en bindwerk vallen thans onder de Sectie Grafische Industrie van het Rijksbureau voor Verwerkende Industrieën. Verplichte inschrij-

ving van ondernemingen, welke zich met den handel (excl. den detailhandel) in druk- en bindwerken bezighouden. (E.V. 13/6/'41, pag. 866).

IJzer en staal. Nadere regeling van den handel in gegoten schrot. Het vervoeren van ijzer, staal of grondstoffen daarvoor is onder controle van het Rijksbureau voor ijzer en staal gebracht. (E.V. 6/6/'41, pag. 830; 13/6/'41, pag. 866; Stct. Nos. 102 en 106).

LANDBOUW EN VOEDSELVOORZIENING.

Aardappelen. Rooiverbod voor vroege en daarmee gelijkgestelde aardappelen tenzij dit geschiedt op of na een door de Nederlandsche Groenten- en Fruitcentrale vastgestelden datum of indien hiervan, al dan niet onder voorwaarden, ontheffing is verleend. Dit verbod is niet van toepassing op aardappelen geteeld onder glas. (E.V. 13/6/'41, pag. 866/67; Stct. No. 108).

Akkerbouw. Afkondiging van het Akkerbouwbesluit V.V.O. 1941, waarin een samenvatting wordt gegeven van de practisch reeds bestaande voorschriften betreffende het telen van met name genoemde akkerbouwproducten, alsmede het door telers voorhanden en in voorraad hebben, het verhandelen, vervreemden, afleveren en vervoeren van bedoelde producten. (E.V. 13/6/'41, pag. 866; Stct. No. 106).

Kunstmest. Nadere regeling van de rantsoeneering en distribueering van kunstmeststoffen. (E.V. 20/6/'41, pag. 903; Stct. No. 114).

Landbouwgrond. Bepalingen inzake landbouwgrond in Joodsche handen. (E.V. 6/6/'41, pag. 832; V.B. No. 24).

Pluimvee en eieren. Bij invoer van pluimvee, eieren en eiprodukten worden thans geen monopolieprijsverschillen meer gegeven. (E.V. 13/6/'41, pag. 817; Stct. No. 106).

GELD-, CREDIET- EN BANKWEZEN EN BELASTINGEN.

Bieraccijns. Verhooging van den bieraccijns van f 2.20 tot f 2.60 per hectolitergraad. In verband hiermede is het specifieke invoerrecht op Duitsch bier verhoogd van f 9.— op f 10.— per hl. (E.V. 13/6/'41, pag. 868; Stct. No. 108).

Effecten. Nadere regelingen met betrekking tot het Effectenvernieuwingsbureau. Deze voorschriften betreffen de wijze en de behandeling van aanvragen tot het verkrijgen van nieuwe waardepapieren. (E.V. 13/6/'41, pag. 868; Stct. No. 100).

Geldverkeer met het buitenland. Het maximumbedrag voor postwissels naar Duitschland is tot 800 R.M. verhoogd. Afzenders van postkwitanties, verrekenzendingen en verrekenpakketten kunnen thans verlangen, dat de op deze stukken geïncasseerde bedragen op een door hen in Duitschland geopende of te openen postrekening worden gestort. De te incasseren bedragen moeten in Rijksmarken worden uitgedrukt. Een zelfde regeling is vastgesteld voor dergelijke stukken, welke van Duitschland naar Nederland worden verzonden. (E.V. 13/6/'41, pag. 868).

Omzetbelasting. Resoluties inzake de heffing van de omzetbelasting met betrekking tot dagbladen en andere periodieken en de heffing in verband met uitvoer naar Duitschland. (E.V. 13/6/'41, pag. 867/68).

Resoluties inzake de heffing van de omzetbelasting met betrekking tot zoetwatervisch, ijzerwaren, lood en zink en schriftelijke opdrachten. (E.V. 20/6/'41, pag. 904).

VERKEER.

Goederenverkeer met het buitenland. Het vervoer van wagonladingen via Duitschland is gestremd. (E.V. 20/6/'41, pag. 904).

Postverkeer. Het postverkeer met den Vrijstaat Ierland (Eire) is in beide richtingen hersteld.

Uitbreiding van de verzendingsmogelijkheden voor pakjes (tot een gewicht van 1 K.G.) (E.V. 13/6/'41, pag. 868/69).

MAANDCIJFERS.

EMISSIES IN JUNI 1941.

Banken	f 680.200
zijnde:	
Nederland	
Aandeelen:	
Nederlandsche Bankinstelling voor waarden, belast met vruchtgebruik en periodieke uitkeeringen N.V.	f 716.000
aand. (introdactie, 1e koers 95 pCt.)	f 680.200
Industriele ondernemingen	f 462.500
zijnde:	
Nederland	
Aandeelen:	
Nederl. Electrolasch Mij.	f 60.000
'aand. B à 100 pCt.	f 60.000
Nederl. Vlas Spinnerij	f 350.000
'aand. B à 115 pCt.	f 402.500
	f 1.142.700

¹⁾ Deze bedragen maken deel uit van emissies, groot resp. f 200.000 en f 500.000, waarvan reeds resp. f 140.000 en f 150.000 ondershands is geplaatst.

Emissies in 1941.

(In Guldens)

Nieuw kapitaal:

Conversie:

	Obligatiën	Aandeelen	Totaal	Conversie:
Jan.	500.000.000.-	—	500.000.000.-	—
Febr.	100.000.-	2.057.850.-	2.157.850.-	—
Mrt.	—	5.897.000.-	5.897.000.-	—
April.	—	4.210.250.- ^{*)}	4.210.250.- ^{*)}	—
Mei.	—	3.009.000.- ^{**)}	3.009.000.- ^{**)}	—
Juni.	—	1.142.700.-	1.142.700.-	—
	500.100.000.-	16.316.800.-	516.416.800.-	—

^{*)} Deze cijfers werden verhoogd door de volgende emissie, die in April nog plaats vond en niet in onze vorige opgave was vermeld: f 75.000 aand. Kon. Nederl. Fabriek voor Wollen Dekens v/h. J. C. Zaalberg à 100 pCt.

^{**)} In ons nummer van 4 Juni werd abusievelijk f 4.143.000 vermeld, doordat als uitgifte van de N.V. Automatic Screw Works werd opgenomen een bedrag van nom. f 1.050.000 i.p.v. f 105.000 à 120 pCt.

STATISTIEKEN.

BANKDISCONTO'S.

Ned. (Disc. Wiss. 2½ 28 Juni '41	Lissabon	4 11 Aug. '37
Bk. (Bel. Bi. Eff. 3½ 28 Aug. '39	Londen	2 26 Oct. '39
(Vrsch. in R.C. 3½ 28 Aug. '39	Madrid	4 28 Nov. '38
Athene	N.-York F.R.B.	1 27 Aug. '37
Batavia	Oslo	4½ 21 Sept. '39
Belgrado	Parijs	1½ 17 Mrt. '41
Berlijn	Praag	3 1 Jan. '36
Boekarest	Pretoria	3½ 15 Mei '33
Brussel	Rome	4½ 18 Mei '36
Boedapest	Stockholm	3½ 17 Mei '40
Calcutta	Tokio	3-4 11 Mrt. '38
Helsingfors	Warschau	4½ 18 Dec. '37
Kopenhagen	Zwits. Nat. Bk.	1½ 25 Nov. '36

¹⁾ 3% voor wissels. promessen en leningen met een looptijd van meer dan 120 dagen.

ZILVERPRIJS

GOUDPRIJS

Londen ¹⁾		N. York ²⁾		A'dam ³⁾		Londen ⁴⁾	
24 Juni 1941..	237/16	34 3/4	24 Juni 1941..	2125	168/—	168/—	168/—
25 „ 1941..	237/16	34 3/4	25 „ 1941..	2125	168/—	168/—	168/—
26 „ 1941..	237/16	34 3/4	26 „ 1941..	2125	168/—	168/—	168/—
27 „ 1941..	237/16	34 3/4	27 „ 1941..	2125	168/—	168/—	168/—
28 „ 1941..	237/16	—	28 „ 1941..	2125	168/—	168/—	168/—
30 „ 1941..	237/16	34 3/4	30 „ 1941..	2125	168/—	168/—	168/—
1 Juli 1940..	21 1/16	34 3/4	1 Juli 1940..	—	168/—	168/—	168/—
23 Aug. 1939..	18 1/16	37 1/4	23 Aug. 1939..	2110	148/6 1/2	148/6 1/2	148/6 1/2

¹⁾ In pence p. oz. stand. ²⁾ Foreign silver in \$c. p. oz. fine.

³⁾ In gulden per kg 1000/1000. ⁴⁾ In sh. p. oz. fine.

KOERSEN VASTGESTELD DOOR HET NEDERLANDSCHE CLEARINGINSTITUUT.

(met data van vaststelling)

Belga's	30.14	7 Aug. '40	Turksche	—	—
Zw. Francs	43.58	11 Oct. '40	Ponden	1.45½	29 Dec. '39
Fr. Francs	3.77	6 Mrt. '41	Lewa (Bulgarije)	2.30	25 Nov. '40
Lires	9.87	3 Sept. '40	Pengoe (Hongarije)	—	—
Deensche Kr.	36.37	17 Febr. '41	(oude schuld)	36.52	20 Dec. '40
Noorsche Kr.	42.82	24 Dec. '40	Pengoe	—	—
Zweedsche Kr.	44.85	13 Aug. '40	(nwe. schuld)	45.89	20 Dec. '40
Tjechische Kr.	—	—	Zloty (Polen)	—	—
(Oude schuld)	6.42	16 Aug. '40	(oude schuld)	35.00	28 Jan. '41
Dinar (Joego-Slavië)	—	—	(nwe. schuld)	37.68	11 Febr. '41
(oude schuld)	3.43	16 Aug. '40	Lei	1.28	24 April '41
Dinar	—	—	(nwe. schuld)	4.23	16 Aug. '40

OFFICIEELE WISSELKOERSEN NEDERLANDSCHE BANK.
Valuta's (schriftelijk en t.t.)

	N.-York	Brussel	Zürich	Stockh.	Helsinki
24 Juni 1941	1.88 ⁹ / ₈	30.14	43.67	44.85 ¹ / ₄	—
25 „ 1941	1.88 ⁹ / ₈	30.14	43.67	44.85 ¹ / ₄	—
26 „ 1941	1.88 ⁹ / ₈	30.14	43.67	44.85 ¹ / ₄	—
27 „ 1941	1.88 ⁹ / ₈	30.14	43.67	44.85 ¹ / ₄	—
28 „ 1941	1.88 ⁹ / ₈	30.14	43.67	44.85 ¹ / ₄	—
30 „ 1941	1.88 ⁹ / ₈	30.14	43.67	44.85 ¹ / ₄	—
Laagste d.w.	1.88 ⁹ / ₈	30.11	43.63	44.81	3.81
Hoogste d.w.	1.88 ⁹ / ₈	30.17	43.71	44.90	3.82
Muntpariteit	1.469	24.906	48.003	66.671	6.266

KOERSEN TE NEW-YORK. (Cable).

Data	Londen (\$ per £)	Parijs (\$ per 100 fr.)	Berlijn (\$ p. 100 Mk.)	Amsterdam (\$ p. f 100)
24 Juni 1941	4.03 ¹ / ₄	2.33	40.05	—
25 „ 1941	4.03 ¹ / ₄	2.33	—	—
26 „ 1941	4.03 ¹ / ₄	2.34	—	—
27 „ 1941	4.03 ¹ / ₄	2.34	—	—
28 „ 1941	4.03 ¹ / ₄	2.34	—	—
30 „ 1941	4.03 ¹ / ₄	2.34	—	—
1 Juli 1940	3.80 ¹ / ₄	—	40.05 ¹ / ₄	—
Muntpariteit	4.86	3.90 ⁹ / ₈	23.81 ¹ / ₄	40 ⁹ / ₁₆

¹) Nominaal.

KOERSEN TE LONDEN.

Plaatsen en landen	Not. eenh.	23—28 Juni '41 Laagste	28 Juni 1941 Hoogste	16—21 Juni '41 Laagste	21 Juni 1941 Hoogste
Officieel:					
New York	\$ p. £	4.02 ¹ / ₄	4.03 ¹ / ₄	4.03	4.02 ¹ / ₄
Parijs	Fr. p. £	—	—	—	—
Stockholm	Kr. p. £	16.85	16.95	16.90	16.85
Moptreal	\$ p. £	4.43	4.47	4.45	4.43
Buenos Aires	Pes. p. £	16.95 ¹ / ₂	17.13	17.04 ¹ / ₂	16.95 ¹ / ₂
Niet-Officieel:					
Alexandrië	P. p. £	97.50	97.50	97.50	97.50
Athene	Dr. p. £	—	—	—	525
Bangkok	Sh. p. ficial	—	—	—	—
Bombay	d. p. r.	17.96	17.96	17.96	17.96
Budapest	d. p. f	—	—	—	—
Hongkong	P. p. £	15.—	15.—	15.—	15.—
Istanbul	TE p. £	—	—	—	—
Kobe	d. p. yen	14.25	14.25	14.25	14.25
Lissabon	Escu. p. £	99.80	100.20	100.—	99.80
Madrid	Pt. p. £	40.50	40.50	40.50	40.50
Montevideo	d. p. p.	—	—	—	—
Rio de Janeiro	d. p. ml.	—	—	—	—
Sjanghal	d. p. \$	3.31	3.34	3.31	3.34
Singapore	d. p. \$	28.16	28.16	28.16	28.16

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen	14 Juni 1941	23 Juni 1941
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Nederlandsche Bank	—	—
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten	f 236.760,39	f 5.168.190,97
Voorschotten op ultimo Mei 1941 aan de gemeenten verstrekt op aan haar uit te keeren hoofdsom der pers. bel., aand. in de hoofdsom der grondbel. en der gem. fondsbel., alsmede opc. op die belastingen en op de vermogensbelasting.	„ 6.120.928,81	„ 6.120.928,81
Voorschotten aan Ned.-Indië ¹)	„ 138.389.450,64	„ 144.675.370,98
Idem voor Suriname ¹)	„ 10.281.116,69	„ 10.306.160,94
Idem aan Curaçao ¹)	„ 239.788,71	„ 239.788,71
Kasvord. wegens credietverstreking a. h. buitenland	„ 70.411.905,77	„ 70.087.472,30
Daggeldleeningen tegen onderpand	„ —	„ —
Saldo der postrek. van Rijks-comptabelen	„ 74.334.622,40	„ 72.274.094,73
Vordering op het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹)	„ —	„ —
Vordering op andere Staats-bedr. en instellingen ¹)	„ 32.798.562,16	„ 30.673.147,50
Verplichtingen		
Voorschot door de Ned. Bank ingevolge art. 16 van haar ootroef verstrekt	f 15.000.000,—	f 15.000.000,—
Voorschot door de Ned. Bank in reken.-cour. verstrekt	„ 1.586.771,58	„ 1.852.491,35
Schuld aan de Bank voor Ned. Gemeenten	„ —	„ —
Schatkistbiljetten in omloop	„ 140.416.000,—	„ 140.416.000,—
Schatkistpromessen in omloop	„ 1374.400.000,— ¹)	„ 1397.600.000,— ¹)
Daggeldleeningen	„ —	„ —
Zilverbons in omloop	„ 82.931.068,—	„ 84.233.972,50
Schuld op ultimo Mei 1941 aan de gemeenten weg. a. h. uit te keeren hoofds. d. pers. bel., aand. i. d. hoofds. grondb. e. d. gem. fondsb. d. alsmede opc. op die bel. en op de vermogensbelasting.	„ —	„ —
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹)	„ 296.329,33	„ 689.165,69
Id. aan het Staatsbedr. der P. T. en T. ¹)	„ 158.782.584,99	„ 161.618.142,63
Id. aan andere Staatsbedrijven ¹)	„ 32.688.027,44	„ 33.597.185,68
Id. aan div. instellingen ¹)	„ 221.297.136,45	„ 221.057.979,58

¹) In rekg. crt. met 's Rijks Schatkist ¹) Rechtstreeks bij De Nederlandsche Bank f 393.000.000,— ²) Idem f 69.000.000,—

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 30 Juni 1941.

Activa.		
Binnenl. Wissels, Promessen, enz.	{ Hfdbank. f 94.500.000	
	{ Bijbank. „ —	
	{ Agentsch. „ 79.100	f 94.579.100
Papier op het Buitenland	f 307.761.264	
Af: Verkocht maar voor de bank nog niet afgeloopt	—	„ 307.761.264
Beleeningen incl. voorschotten in rekening-courant op onderpand	{ Hfdbank. f 157.266.678 ¹)	
	{ Bijbank. „ 3.026.066	
	{ Agentsch. „ 33.785.807	f 194.078.551
Op Effecten enz.	f 193.863.324 ¹)	
Op Geoderen en Ceelen	„ 215.227	„ 194.078.551 ¹)
Voorschotten aan het Rijk	„ —	„ —
Munt en muntmateriaal: Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 1.022.582.916	
Zilveren munt, enz.	„ 14.453.640	„ 1.037.036.556
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	„ 52.004.067	
Gebouwen en meubelen der Bank	„ 4.000.000	
Diverse rekeningen	„ 218.698.071	f 1.908.157.609
Passiva.		
Kapitaal	f 20.000.000	
Reservefonds	„ 5.368.354	
Bijzondere reserves	„ 16.583.835	
Pensioenfonds	„ 11.775.300	
Bankbiljetten in omloop	„ 1.686.375.440	
Bankassigmenten in omloop	„ 160.081	
Rek.-Courant } Van het Rijk f 11.950.101		
saldo's } Van anderen „ 154.346.134		„ 166.296.235
Diverse rekeningen	„ 1.598.364	f 1.908.157.609
Beschikbaar metaalsaldo	f 299.118.625	
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de bank gerechtigd is	„ 747.796.560	
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de bank ondergebracht	„ 88.000.000	

¹) Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99) f 57.977.150

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Gouden munt en muntmater.	Circulatie	Andere opschib. schulden	Beschikk. Metaalsaldo	Dektingsperc.
30 Juni '41	1.022.583	1.686.375	166.456	299.119	56
23 „ '41	1.022.577	1.646.189	159.902	318.613	57
16 „ '41	1.021.869	1.644.988	153.515	322.410	57,5
6 Mei '40	1.160.287	1.158.613	255.183	607.042	83
Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-prom. rechtstr.	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Div. reken. (act.)
30 Juni '41	94.579	88.000	194.079	307.761	218.698
23 „ '41	75.578	69.000	182.093	284.098	211.094
16 „ '41	94.575	88.000	181.564	248.453	231.422
6 Mei '40	9.853	—	217.756	750	20.648

¹) Per 1 April 1940 herwaardeering van den goudvoorraad op basis van een depreciatie-percentage van 18 pCt.

GEZAMENLIJKE STATEN VAN DE NATIONALE BANK VAN BELGIË EN VAN DE EMISSIEBANK TE BRUSSEL.
(in mill. francs)

Data	Goud, specie, deviezen en Reichskredit-kassen	Credit a. h. particuliere bedrijfsleven	Credit aan Staat en openbare lichamen	Overheidsfondsen	Circulatie	Postcheque-ambt	Rekening Courant
19 Juni '41	28.834	542	15.283	1.651	89.779	3.472	2.424
12 „ '41	28.473	562	14.814	1.676	89.666	3.461	1.766
5 „ '41	28.384	560	15.114	1.719	89.669	3.656	1.822
28 Mei '41	28.673	548	14.463	1.742	89.295	3.511	2.048
21 „ '41	28.421	530	15.017	1.735	89.054	3.526	2.491
8 Mei '40	23.606	5.394	695	1.480	29.806	—	909

DUITSCHER RIJKSBANK.

Data	Goud en deviezen	Renten-bank-scheine	Andere wissels chques en schatkistpapier	Beleeningen	
23 Juni 1941	77,8	328,2	15.508,7	20,4	
15 „ 1941	77,8	280,3	15.866,5	34,9	
7 „ 1941	77,6	270,2	15.845,3	22,0	
23 Aug. 1939	77,0	27,2	8.140,0	22,2	
Data	Effecten	Diverse Activa	Circulatie	Rekg.-Crt.	Diverse Passiva
23 Juni '41	29,3	1.123,3	14.522,7	1.935,7	378,3
15 „ '41	17,2	989,6	14.706,3	1.935,2	370,3
7 „ '41	25,2	1.322,7	14.904,5	2.051,5	347,4
23 Aug. '39	982,6	1.380,5	8.709,8	1.195,4	454,8